

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

İNGİLİSDİLLİ QƏZET DİSKURSUNDA GENDERLƏ BAĞLI MƏCAZLAR SİSTEMİ

İxtisas: 5708.01 – German dilləri

Elm sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Mələk Elşad qızı Muxtarova**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2025

Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin Filologiya fakültəsi nəzdində İngilis dilinin üslubiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: filologiya elmləri doktoru, dosent
Könül Elxan qızı Abdurəhmanova

Rəsmi opponentlər: filologiya elmləri doktoru, professor
Fərman Hüsən oğlu Zeynalov

filologiya elmləri doktoru, dosent
Lalə Qədir qızı Qurbanova

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Milana Yunis qızı Abbasova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının
sədri:

filologiya elmləri doktoru,
professor
Azad Yəhya oğlu Məmmədov

Dissertasiya şurasının
elmi katibi:

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent
İradə Nadir qızı Sərdarova

Elmi seminarın
sədri:

filologiya elmləri doktoru,
professor
Fəxrəddin Yadigar oğlu Veysəlli

İŞİN ÜMUMİ SƏCIYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Azərbaycan Respublikasının təkrarən öz istiqlaliyyətinə qovuşmasından sonra öz milli maraqlarını prioritet halına gətirmiş ölkəmizin daxili və xarici siyasətində dünya dövlətləri ailəsinin layiqli üzvü olmaq, dünyada cərəyan edən pozitiv tendensiyalara qoşulmaq, bu istiqamətdə artım və inkişafı hədəf almaq strategiyası həyata keçirilir. Bu mənada təqdim olunan dissertasiya işinin müasir dünya və Azərbaycan reallıqları baxımından bir neçə aspektdən mühüm aktuallıq kəsb etməsi danılmazdır.

İlk olaraq, tədqiqatın bilavasitə ingilis dilinin, yəni müasir qloballaşan dünyanın aparıcı ünsiyyət vasitəsi olan dilin (yəni, bir növ, qeyri-rəsmi linqva frankası kimi qəbul edilən dilin) materiallarına istinad etməsi və özü də, məhz müasir dövr tendensiyalarının tədqiqini hədəfləməsi, təkcə ingilis dilinin tədqiqi işi baxımından deyil, eləcə də XXI yüzillikdə dil zənginləşməsi tendensiyalarının ümumi məcrasının təsbit edilməsi baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Azərbaycan media diskursunun ən ötəri monitorinqi ingilisdilli media resurslarında trendləşmiş proseslərin, o cümlədən, yeni söz yaradıcılığı tendensiyalarının, məcaz dil elementlərinin kreativlik standartlarının ölkəmizin KİV-lərinə, o cümlədən qəzet diskursuna sirayət etdiyini əminliklə deməyə əsas verir. Bu mənada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İ.Əliyev tərəfindən təsdiqlənən “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı”nın ortaya qoyduğu məqsəd və vəzifələrdən çıxış edərək¹, dilimizə daxil olmaqda olan yeni anlayış və terminlərin düzgün məcrada mənimsənilməsi və istifadəsi baxımından, yeni gender terminologiyası və ümumilikdə, məcaz dil elementli nominasiya vahidinin mənbə dil zəminində araşdırılması xüsusi aktuallıq kəsb edir.

---

¹ Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı, – 9 aprel, – 2013: [Elektron resurs]. URL: <https://president.az/az/articles/view/7744>

Dissertasiya işinin aktuallığını şərtləndirən digər mühüm məqam da, məhz yuxarıda qeyd olunan qloballaşma tendensiyaları ilə bağlı olub, tədqiqat çərçivəsində ümumi qlobal çağırışlar fonunda gender identikliyinə media diskursundakı işıqlandırılması tendensiyasının tədqiqi məqamı ilə bağlıdır. Yəni, birinci halda biz, Azərbaycan dilinə, Azərbaycan media diskursuna təsir rakursundan aktuallığı qeyd edirdikdə, bu halda bizim diqqətimiz ingilisdilli media diskursunda gender mahiyyətli məcaz dil elementlərinin qlobal tendensiyaları əks etdirməsi ilə şərtlənən aktuallığına köklənmişdir. Belə ki, məhz müasir ingilisdilli qəzet diskursunun materiallarına istinadən aparılan tədqiqlər müşahidə edilən qlobal proseslərin istiqamət və dinamikasını izləməyə, gözlənilən dəyişmələri proqnozlaşdırmağa və ümumən, dilə ekstralinqvistik mahiyyətli təsirlərin səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Dissertasiya mövzusunun aktuallığını şərtləndirən növbəti məqam təqdim olunan araşdırma çərçivəsində ingilis dilinin kreativ sözyaradıcılığı potensialının ən dinamik dəyişkən diskurs ortamlarından sayılan media diskursu materiallarına istinadən araşdırılması ilə bağlıdır. Belə ki, ingilis dilinin zəngin məcaz dil elementlərinin yaradıcı mexanizmləri tam dolğunluğu ilə, potensialının, demək olar ki, ən maksimumunda və ən əsası bütün üsul və vasitələrin rəngarəngliyi ilə özünü məhz media diskursunda göstərməkdədir. Bu mənada ingilisdilli qəzet diskursunda gender mahiyyətli məcaz dil elementlərinin araşdırılması, ümumilikdə ingilis dili üçün aktual olan tendensiyaların, sözyaradıcılığı proseslərinin, məcazlaşma mexanizmlərinin öyrənilməsi cəhətdən də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dissertasiya işinin aktuallığını şərtləndirən digər mühüm məqam bu mövzunun Azərbaycan dilçiliyi üçün tamamilən yeni olması və eləcə də bir çox aspektlərdən (istər gender dilçiliyinin araşdırılması baxımından, istər ingilisdilli media diskursunun spesifik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi cəhətdən, istərsə də qlobal çağırışların dilə təsirinin təhlili baxımından) növbəti nəsil tədqiqatçılar üçün faydalı nəzəri təhlil bazası və araşdırma materialı təqdim edə bilməsi ilə bağlıdır.

Dissertasiya mövzusunun işlənmə dərəcəsinə gəlincə, ilk olaraq, onu qeyd etmək istərdik ki, nə Azərbaycan dilçiliyində, nə də ümumən germanistika sahəsində bilavasitə müasir ingilisdilli qəzet diskursunda gender mahiyyətli məcaz dil elementlərinin tədqiqinə həsr olunmuş dissertasiya və ya monoqrafiya formatlı sistemli araşdırma aparılmamışdır. Bununla belə, dissertasiya mövzusunun fərqli aspektlərini əhatə edən, konkret olaraq, diskurs problemini, o cümlədən, media diskursunun fərqli aspektlərini araşdıran çox sayda dəyərli araşdırmalar mövcuddur. Bu sırada T.A. van Deyk, S.Tiçer, M.Meyer, N.Ferklou, R.Vodak, V.Z.Demyankovun tədqiqatlarını² qeyd edə bilərik. Azərbaycan dilçiliyində isə A.Məmmədov, F.Veysəlli, Ə.Abdullayevin³ araşdırmaları xüsusilə qeyd edilməlidir. Bilavasitə media və qəzet diskursunu tədqiq etmiş Azərbaycan dilçilərindən S.Məmmədova, N.İmanova⁴, Qərb və dünya

---

² Ван Дейк, Т.А. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. / Т.А.Ван Дейк. Пер. с англ. – М.: Книжный дом «Либроком», – 2013. – 344 с.; Van Dijk, T. Society and Discourse: How Social Contexts Influence Text and Talk. / T.A. Van Dijk. – Cambridge, Cambridge University Press, – 2009. – 287 p.; Тичер, С. Методы Анализа Текста и Дискурса. / С.Тичер, М.Мейер, Р.Водак, Е.Веттер. – Харьков: Гуманитарный центр, – 2009. – 356 с.; Fairclough, N. Analysing Discourse Textual analysis for social research: [Electronic resource] / N.Fairclough. – London: Routledge, – 2003. – 83 p. URL: <https://howardaudio.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/01/n-fairclough-analysing-discourse.pdf>, Демьянков, В.З. Текст и дискурс как термины и как слова обыденного языка // Язык. Личность / Отв. ред. В. Н. Топоров. М.: Языки славянских культур, – 2005. – с.34-55; Wodak, R. Critical linguistics and critical discourse analysis: [Electronic resource] // Discursive pragmatics, – 2011. – p.50-69. URL: https://www.researchgate.net/publication/284513152_Critical_Linguistics_and_Critical_Discourse_Analysis

³ Мəmmədov, A. Diskurs tədqiqi. / A.Məmmədov, M.Məmmədov. – Bakı: Bakı Dövlət Universiteti, – 2016. – 111 s.; Məmmədov, A. Diskurs təhlilinin koqnitiv perspektivləri. / A.Məmmədov, M.Məmmədov. – Bakı: Çarşıoğlu, – 2010. – 92 s., Veysəlli, F. Diskurs təhlilinə giriş / F.Veysəlli. – Bakı: Təhsil, –2010. – 155 s., Abdullayev, Ə. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs / Ə.Abdullayev. – Bakı: “Zərdabi LTD” MMC, – 2011. – 272 s.

⁴ Mammadova, S.J. Exploring time and place in news discourse: a linguistic approach. // Revista Conrado, – 2021. №17 (83), – p.40-48; İmanova, N. Media və diskurs: [Elektron resurs] // – Bakı: Azərbaycan Universiteti, İpək yolu, – 2024. №2, – s.129-133. URL: <https://au.edu.az/userfiles/uploads/cc6013c972cd49b9fbd44bc0a70c3c9e.pdf>

dilçilərindən M.Bednarek, N.Ferklou, M.Talbot, J.Dordević və A.Okifin⁵ tədqiqatları qeyd edilə bilər. Eləcə də gender dilçiliyi sahəsində önəmli tədqiqatlara imza atmış araşdırmaçılar sırasında R.Lakoff, O.Yespersen, M.Tomas, V.Alfano, R.Kokko və F.Ervas⁶, və bir çox başqalarının araşdırmalarını misal göstərmək olar.

Postsovet məkanından A.V.Kirillina, Y.Qrisenko və L.Savatyevanın⁷ tədqiqatları da gender dilçiliyi aspektindən xüsusilə diqqətəlayiqdir. Azərbaycan dilçiliyində gender linqvistikasının tədqiqat sahəsinə daxil olan müxtəlif spektrli məsələləri araşdırmış alimlər sırasında isə F.Əizadə, F.Cəmilli, C.Muradov, A.Fərəcov və

---

⁵ Bednarek, M. Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus. / M.Bednarek. – London: Continuum, A & C Black, – 2006. – 272 p.; Fairclough, N. Discourse representation in media discourse: [Electronic resource] // Sociolinguistics, – 1988. №17, – p.125-139; Talbot, M. Media discourse: Representation and Interaction / – Edinburgh: Edinburgh University Press, – 2007. – 209 p.; Đorđević, J.P Digital media discourse in linguistic research: [Electronic resource] / – 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/361427115_Digital_media_discourse_in_linguistic_research

⁶ Lakoff, R. Language and Women's place / R.Lakoff. – New York: Harper and Row, – 1975. – 115 p., Jespersen, O. The Woman: [Electronic resource] / – p.225-241. URL: <http://web.flu.cas.cz/scan/323508467.pdf>; Thomas, M. Otto Jespersen and 'The Woman', then and now: [Electronic resource]. / URL: <https://web.stanford.edu/~eckert/Courses/11562018/Readings/McConnell-Ginet1989>; Alfano, V. Subtitling Gender Stereotypes into English: The Case of Comedy Italian Style / A thesis submitted for the degree of Doctorate of Philosophy/ – London: University College London, 2020. – 260 p.; Cocco, R., Ervas, F. Gender Stereotypes and Figurative Language Comprehension // Making Sense of Gender, Sex, Race and the Family, Ed by E.Casetta, V.Tripodi, Issue 22, – September 2012. – p.43-56; Githens, S. Earliest Discussion of the Existence of Women's Language An excerpt from “Men and Women in Conversation: An Analysis of Gender Styles in Language” // Lafayette College, – May 1991.

⁷ Кирилина, А.В. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. – Москва: Росспэн, 2004. – 252 с.; Гриценко, Е.С. О современных тенденциях в лингвистическом изучении гендера, его концептуализации и репрезентации (на материале английского языка) // Вопросы психолингвистики, – 2021. №3(49), – с.60-73; Саватеева, Л.В. Категория «Сексизм» в фокусе лингвистической политкорректности // – Вестник Таганрогского института управления и экономики, – 2008. № 2, – с.52-57.

B.Eminlinin⁸ tədqiqatlarını qeyd etmək olar. Habelə Azərbaycan, ingilis, rus və s. dillərin müqayisəli tədqiqi əsasında gender metaforalarını lokal səviyyədə araşdırmış gənc tədqiqatçılar Ü.Cavadovanın, A.Rəhimlinin⁹ konseptlərinin əlaqəli məqamları haqqında araşdırmaları da diqqətəlayiqdir. İngilis dilində məcazlaşmalarının tədqiqi ilə bağlı həm Azərbaycan dilçiliyində¹⁰, həm də dünya dilçiliyində¹¹ çox sayda dəyərli tədqiqatlar mövcuddur.

Bunların sırasında daha məhdud səviyyədə olsa da, bilvasitə ingilisdilli qəzet diskursunda yer alan məcazlaşmaları araşdıran

---

⁸ Əlizadə, F. Dil və gender (lingvistik, fəlsəfi, dini, tibbi-psixoloji yanaşma) // – Bakı: AMEA, Dilçilik İnstitutunun əsərləri, – 2017. № 2, – s.137-148; Əlizadə, F. Gender və psixoloji araşdırmalar // Azərbaycan və gender problemləri. Respublika elmi-nəzəri konfrans. – Bakı, – 2017, – s.167-171; Cəmilli, F.H. Dilçilik və gender anlayışının qarşılıqlı əlaqəsi. // – Bakı: BDU, “Dil və ədəbiyyat” Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, – 2018. № 4 (108), – s.573-575; Muradov, C.X. Dildə gender fərqləri // – Bakı: Dil və ədəbiyyat, – 2012. №4(84), – s.91; Fərəcov, A. Genderə görə dilin sosial diferensiallaşması // – Gəncə: GDU, Elmi xəbərlər, – 2019. №3, – s.418-428; Eminli, B. Kişi və qadın nitqinə gender yanaşma // – Sumqayıt: SDU-nun “Elmi xəbərləri”, – 2018. Cild 14, № 4, – s.9-11

⁹ Джавадова, У. Гендерные метафоры в азербайджанском, русском и английском языках // Proceedings International Conference on Gender Problems and Modern Azerbaijan, – Bakı: AU, – November 27, – 2020, – s.20-22; Rəhimli, A. Böyük Britaniya linqvokulturoloji plastında “Gender” və “Zadəganlıq” (Nobility) // International Conference on Gender Problems and Modern Azerbaijan, – Bakı: AU, – November 27, – 2019, – s.116-118.

¹⁰ Cahangirov, F.F. Dil və mədəniyyət. / F.Cahangirov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2014. – 308 s.; Abdurəhmanova, K.E. İngilis atalar sözlərinin struktur modelləşməsi // – Bakı: ADU-nun Elmi Xəbərləri, –2016. №5, – s.41-44..

¹¹ Alkhamash, R. Processing figurative language: Evidence from native and non-native speakers of English: [Electronic resource] // Language, Corpora, and Technology in Applied Linguistics, – 2022. 25 November, (Volume 13), <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.1057662/full>; Kosimov, A. Figurative Language Devices and their Classification in English // International Journal of Nursing Education, – 2022. № 1 (9), – p.35-41, Riyuda, M. An analysis of figurative language and language style used in Friends season 8 script // E-Journal of English Language and Literature, – 2024. Volume 13, № 1, – p.240-250.

tədqiqatlar da¹² yer alır. Qeyd olunan tədqiqatların mövcudluğuna rəğmən, ingilisdilli qəzet diskursunda gender məcazlaşmalarının praqmatik aspektlərinin sistemli araşdırmasını hədəf alan araşdırmanın mövcud olmadığını vurğulamaq istərdik.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. İngilisdilli qəzet diskursunda yer alan məcaz dil elementlərinin sistemli təhlili təqdim olunan dissertasiyanın obyektini təşkil edir. Konkret məcaz dil elementlərinin işlənmə mövqələrinə, reallaşma resurslarına, gender münasibətləri zəminindəki ifadəlik potensialına dair nəzəri məsələlərin təhlili, gender identikliyi aspektində məcaz dil elementlərinin implisit və eksplisit ifadəlilik imkanları (pozitiv və ya neqativ xarakterli), verbal manipulyasiya alətləri kimi gender metaforlarının istifadəsi və s. bu kimi məsələlərin təhlili ilə bağlı məqamlar isə tədqiqatın predmetini ehtiva edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədini ingilisdilli qəzet diskursunda gender mahiyyətli məcaz dil elementlərinin araşdırılması təşkil edir. Bu məqsəddən irəli gələn vəzifələr isə aşağıdakı kimidir:

– Gender dilçiliyinin inkişaf tarixini izləmək və inkişafın qəzet diskursunda gender subdiskursunun şəkillənməsindəki mühüm təsir imkanlarını və formalaşdırıcı rolunu müəyyənləşdirmək;

– Gender dilçiliyinin inkişaf dövrləşməsini müəyyənləşdirmək və həmin dövrləşməyə nəzərən qəzet diskursunda izlənən prosesləri, müvafiq məcaz yaradıcılığı tendensiyasını təhlil etmək;

– Gender məcazlaşmalarının sosial və praqmatik əsaslandırmasını müəyyənləşdirmək və cəmiyyət daxilində cərəyan

---

¹² Mahmood R., Obaid M., Shakir A. A Critical Discourse Analysis of Figurative Language in Pakistani English Newspapers // International Journal of Linguistics, – June 2014. Vol.6, №3, – p.210-216; Awad, A.S. Figures of Speech in English Newspaper Headlines: [Electronic resource] // Galaxy: International Multidisciplinary Research journal, – January 2014. Vol. III. Issue. I. URL: <https://www.galaxymrj.com/V3/n1/Anil.pdf>; Yan, R., Azmi, N.J. Shuib, S.M. Content analysis of figurative language used in newspaper advertisement slogans // Journal of Qualitative Social Sciences, – 2019. № 1(1), – p. 20-28; Kasma, S., Verayanti Utami, N.M. An Analysis of Figurative Language in Cnn International NewsHeadlines Post on Facebook: // English Literature, Linguistics and Translation Studies, – 2021. Vol. 1, № 3, – p.75-84.

edən proseslərin gender məcazlaşmalarının yaradıcılığına təsirini, habelə əks proses kimi (qəzet diskursunda yer alan) gender məcazlaşmalarının cəmiyyət həyatına təsiri məqamlarını araşdırmaq;

– Qəzet diskursunda formalaşan, tirajlaşdırılan bir sıra məcazlaşmaların sosial media bağlılığının təhlili kontekstində onların (həmin məcazlaşmaların) praqmatik şərtləndirmə mexanizmlərini və şərti perlokutiv effektini müəyyənləşdirmək;

– İngilisdilli qəzet diskursunda ərsəyə gələn məcazlaşmaların diskursiv ortamları əlaqələndirilməsinə müəyyənləşdirmək; elitar və ya kütləvi qəzet faktorunun məcazlaşmaların işlənmə səviyyəsi və mövqeyinə təsirini təsbit etmək;

– İngilisdilli ölkələrdə və qeyri-ingilisdilli ölkələrdə nəşr olunan qəzetlərin diskurs ortamında işlədilən gender məcazlaşmalarının ortaq və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirmək;

– Gender məcazlaşmalarının siyasi korrektlik doktrini ilə tənzimlənməsi mexanizmlərini dəyərləndirmək və kontekstdə daim yeniləşən evfemizmlər silsiləsini ərsəyə gətirən faktorların praqmatikasını təsbit etmək;

– Gender məcazlaşmalarının fon bilikləri ilə tənzimlənmə səviyyəsini müəyyənləşdirmək; ingilisdilli ədəbiyyat və mədəniyyətin allüziv onim, presedentlik, intertekstual pərçimlənmə formatındakı məcaz yaratma potensialını dəyərləndirmək; Prototip nəzəriyyəsi kontekstində gender məcazlaşmalarının yaranma mexanizmlərini izləmək və s.

Tədqiqat metodları. Tədqiqat əsnasında təsviri, müqayisəli metodlardan, habelə semantik sahə metodundan, eləcə də diskursiv analiz, konseptual təhlil metodundan və bu metod çərçivəsində prototip təhlili araşdırma üsulundan istifadə edilmişdir. Eləcə də tədqiqat çərçivəsində diskursiv funksional-stilistik metoddan, lokal səviyyədə qarşılaşdırma metodundan istifadə edilmişdir.

Müdafiyyə çıxarılan əsas müddəalar. Tədqiqat əsnasında aparılan araşdırmalar aşağıdakı elmi müddəaların irəli sürülməsinə imkan vermişdir:

– İngilisdilli qəzet diskursu ingilisdilli toplumlarda baş verən və bilavasitə gender münasibətləri sahəsində baş verən dinamik dəyişimləri tam operativliklə əks etdirir və bu da həmin diskursun

aşkar ifadə vasitələri ilə yanaşı geniş işləklilik qazanmış məcaz dil elementlərində də təzahür tapır;

– Gender ideologiyasında və eləcə də bunun məntiqi davamı olaraq, gender dilçiliyində baş verən istənilən köklü dəyişim və yeniliklər ingilisdilli qəzet diskursunda gender subdiskursunun və ya gender diskursiv konseptinin ifadə imkanlarında müvafiq korrektələrə yol açır; nəticədə qəzet diskursu yeni anlayış və ifadələrlə, gender məcazlaşmaları və terminoloji neologizmləri ilə zənginləşir;

– Gender məcazlaşmalarının toplum tərəfindən mənimsənilməsi xronologiyasında qəzet diskursu bir çox digər diskursları qabaqlayır və öz operativ əks-həmləsi (əks-reaksiyası) baxımından, demək olar ki, yalnız sosial media diskursundan geri qalır;

– Müasir ingilisdilli qəzet diskursuna informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının dərin müdaxiləsi və total təsiri son nəticədə sosial media, internet xəbərçiliyi ilə mövcud olan sərhəddi yaygınlaşdırmışdır (qismən aradan qaldırmışdır) və bunun nəticəsində müasir ingilisdilli qəzet diskursunda işlək olan bir çox gender məcazlaşmalarının həmin mənbələrdən mənimsənilib, tirajlaşdırılması mümkün olmuşdur;

– Analoji liberallaşma elitar və kütləvi qəzet stratifikasiyasında da (təbəqələşməsində də) müşahidə edildiyindən, ingilisdilli tabloidlərdə işlək olan bir sıra məcazlaşmalar zamanla elitar mətbu orqanlarında da işləklilik nümayiş etdirməyə başlamışdır;

– Gender məcazlaşmaları universal səciyyə daşıyan gender stereotiplərindən qaynaqlanmaqla yanaşı, lokal toplum səviyyəli stereotipləşmələrdən də bəhrələnir;

– İngilisdilli toplumlarda nəşr edilən qəzetlərin gender subdiskursu ilə qeyri-ingilisdilli toplumlarda çap olunan ingilisdilli qəzetlərin gender subdiskursu arasında labüd ortaqlıqlar yer aldığı kimi, müəyyən fərqlər də mövcuddur. Belə ki, birincilərə gender məcazlaşmalarının işlənmə tezliyi, zənginliyi və (semantik deşifrə baxımından) qəlizliyi ilə seçildiyi halda, ikincilər daha ümumişlək olan, beynəlxalq terminologiyaya daxil olan məcazlaşmalardan istifadəyə üstünlük verirlər. Sonuncularda daha çox lokal – yerli

zəminin fon biliklərinə istinad edən məcaz dil elementlərinə yer verilir;

– İngilisdilli qəzet diskusunda prototip faktoruna istinad edən və intertekstuallıq nəzəriyyəsi aspektində deşifrə edilən gender məcazlaşmaları kütləvi şəkildə istifadə edilir və bu zaman ən işlək model kimi bənzətmələrə (simile) üstünlük verilir;

– Dilin feministik təhlili prizmasından ortaya çıxan korrektələr ingilisdilli qəzet diskusunda androsentrik mahiyyətli söz və ifadələrin müvafiq xarakterli evfemizmlərlə əvəzlənməsini labüd etmişdir və bu prosesdə qəzet diskursu dil-cəmiyyət ortaq platformlu dəyişikliklərin flaqmanı rolunda çıxış etmişdir;

– Yeni kvir ideologiyasının ortaya atdığı dilin gender neytrallığı ideyası ifrata varan məcazlaşmalara yol açdığından əks proses kimi, kinayə məcaz dil elementi xarakterli əks istiqamətli (ağressiv transverbal ekstremizmə cavab olaraq) okkazional məcazlaşmalardan da istifadə halları kütləviləşməkdədir və s.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Dissertasiya mövzusu Azərbaycan dilçiliyində günümüzədək araşdırılmamış sahəni – qəzet diskursunda gender mahiyyətli məcaz dil elementlərinin tədqiqini əhatə etməklə milli dilçiliyimiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, bu mövzu nəinki Azərbaycan germanistikasında, eləcə də digər dilçilik sahə və ixtisasları üzrə araşdırma istiqamətlərində də sistemli araşdırmaya məruz qalmamışdır. Onu da qeyd edək ki, ümumilikdə germanistikada, konkret olaraq, Qərb və postsovet germanistikasında da ingilisdilli qəzet diskursunda məcaz dil elementlərinin sistemli araşdırılması aparılmamışdır ki, bu da öz növbəsində təqdim olunan dissertasiyanın bütövlükdə germanistika üçün elmi yeniliyini şərtləndirmiş olur.

Dissertasiya çərçivəsində ilk dəfə olaraq, yeni kvir ideologiyanın gender məcazlaşmalarına təsiri izlənilmişdir; habelə ilk dəfə olaraq, gender məcazlaşmalarında prototip faktorunun təsiri, intertekstual pərçimlənmə, fon biliklərinin təsiri müştərək şəkildə, sistemli formada araşdırılmışdır. İlk dəfə ingilisdilli və qeyri-ingilisdilli toplumlarda nəşr olunan qəzetlərin gender məcazlaşmalarının təbiəti və mahiyyəti qarşılaşdırılaraq araşdırılmışdır.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiya işinin nəzəri əhəmiyyəti ilk olaraq, onun Azərbaycan dilçiliyində media diskursunda gender münasibətlərinin metaforik dillə ifadəsinin sistemli təhlilinə həsr olunmuş ilk araşdırma olması ilə şərtlənir. Eləcə də tədqiqat ümumiyyətlə. Qərb və postsovet germanistikasında ingilisdilli qəzet diskursunda gender münasibətlərinin ifadəsi üçün istifadə edilən məcaz dil elementlərinin geniş rəkurslu araşdırmasını ehtiva etməsi baxımından da mühüm nəzəri əhəmiyyət kəsb edir. Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyətini şərtləndirən digər vacib məqamlardan biri də onun sonrakı nəsillər üçün gender dilçiliyi tədqiqatları üçün bir trafik, qəlib ola bilmə potensialı ilə bağlıdır. Dissertasiya işi eləcə də media diskursunda fərqli mövzu spektrləri ilə bağlı məcaz dil elementlərinin istifadəsini araşdıracaq tədqiqatçılar üçün də nəzəri əhəmiyyətə malikdir.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyətinə gəlinə, dissertasiya işinin elmi nəticələri gender dilçiliyi ilə bağlı magistr və diplom işlərinin yazılmasında istifadə oluna bilməsi, habelə ingilisdilli media diskursunun fərqli spektrlərinin tədrisi kontekstində, eləcə də ingilis dilinin üslubiyatı, internet-media linqvistikasının tədrisi çərçivəsində istifadə edilə bilməsi baxımından vacib əhəmiyyət kəsb edir. Dissertasiya işinin elmi yekunları “İngilis dilinin üslubiyatı”, “Semantika”, “Semasiologiya”, “Gender dilçiliyi”, “Media diskursu”, “Ritorika”, “Nüfuz mədəniyyəti”, “İnternet-media dilçiliyi” və s. məcburi və seçmə fənlərin tədrisi çərçivəsində istifadə oluna bilər ki, bu da tədqiqatın praktik əhəmiyyətini ortaya qoyur.

Aprobasiyası və tətbiqi. Tədqiqat əsnasında irəli sürülən əsas müddəalar, əldə edilən elmi nəticə və ümumiləşdirmələr ölkəmizdə və xaricdə (Ukrayna) nəşr olunan; Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında AAK-ın tövsiyə etdiyi nəşrlər siyahısına daxil olan elmi jurnallarda çap edilmiş 6 sayda məqalədə öz əksini tapmışdır. Habelə aparılan elmi təhlillər, əldə olunan nəticələr 6 sayda Beynəlxalq (Azərbaycan, Rusiya) və Respublika səviyyəli elmi konfransda məruzə edilmişdir. Dissertasiyanın tətbiq sahələri ilə bağlı açıqlama tədqiqatın əməli əhəmiyyətinin təhlili əsnasında qeyd edilmişdir.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı.

Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin Filologiya fakültəsi nəzdində İngilis dilinin üslubiyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya struktur baxımından Giriş, üç fəsil, Nəticə və İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Dissertasiyanın ayrı-ayrı struktur bölmələrinin səhifə və işarə sayı ilə bağlı məlumatla gəlinəcə, Giriş hissəsi 8 səhifə, 15216 işarə, I fəsil – 41 səhifə, 79116 işarə, II fəsil – 32 səhifə, 61239 işarə, III fəsil – 35 səhifə, 67547 işarə, Nəticə 3 səhifə, 9675 işarədən ibarətdir. Dissertasiya işinin ümumi həcmi istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı istisna olmaqla, 228645 işarə sayını əhatə edir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Tədqiqat işinin **Giriş** hissəsində mövzunun aktuallığı əsaslandırılmış, ümumən mövzunun işlənmə səviyyəsi dəyərləndirilmiş, problemin tədqiqat tarixinin geniş icmalı təqdim olunmuşdur. Eyni zamanda Giriş bölməsində tədqiqatın obyekt və predmeti haqqında açıqlama verilir, tədqiqat metodları, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, habelə müdafiyyə çıxarılan müddəalar haqqında məlumat verilir. Eləcə də Giriş hissəsində tədqiqatın elmi yeniliyi, nəzəri və praktiki əhəmiyyəti haqqında dəyərləndirmə də yer alır. Son olaraq, dissertasiyanın aprobasiyası, yerinə yetirildiyi müəssisə haqqında, habelə dissertasiya işinin strukturu və tədqiqatın səhifə və işarə sayı haqqında da məlumat verilir.

Dissertasiyanın **“Gender dilçiliyinin təşəkkülü və inkişafı: onun müasir ingilisdilli qəzet diskursuna təsiri prizmasından”** adlanan I fəslində ilk olaraq, gender dilçiliyinin ideya mənbələri, onun yaranmasını şərtləndirən amillər, habelə ayrı-ayrı inkişaf mərhələləri dəyərləndirilir. Bu kontekstdə məlum olur ki, əsl mənada gender anlayışı və gender dilçiliyinin yaranmasını tətikləyən hadisə kimi, dildə androsentrizmin ifşası nəzəriyyəsi həlledici rol oynamışdır. Androsentrizmin (yəni, kişi mərkəzçiliyin) ifşası dildəki

bir sıra ümumiləşdirmələrin, məhz kişi dünya mənzərəsi prizmasından qavranılmasının aşkara çıxarılması ilə mümkün olmuşdur. İlk olaraq, Ş.Perkins Gilman araşdırması¹³ sayəsində ərəşyə gələn bu nəzəriyyə daha sonra dilin feministik tənqidi nəzəriyyəsinin də formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır. O.Yespersen özünün “Qadın” adlı araşdırmasında gender dilçiliyinin bir növ nəzəri rüşeymlərini ortaya qoyan fikirlər səsləndirmişdir¹⁴. İstər androsentrizmin ifşası, istərsə də dilin feministik tənqidi¹⁵ nəzəriyyələrinin inkişafı ümumilikdə gender dilçiliyinin inkişafında həlledici mərhələləri təşkil etməklə yanaşı, eləcə də ingilisdilli qəzet diskursunun gender stereotiplərinin yönləndirməsində mühüm təsir gücünə malik olmuşdur.

Xatırladaq ki, dilin feministik tənqidi nəzəriyyəsi Robin Lakoffun¹⁶, Luiza Puşun¹⁷ və bir çox başqa görkəmli genderşünas dilçilərin tədqiqatlarında yaranıb inkişaf etdirilmişdir¹⁸.

---

¹³ Perkins Gilman, Ch. The Man-Made World: or, Our Androcentric Culture: [Electronic resource] / – 1911. URL: <https://www.gutenberg.org/files/3015/3015-h/3015-h.htm>

¹⁴ Jespersen, O. The Woman. – p.225-241: [Electronic resource] / URL: <http://web.flu.cas.cz/scan/323508467.pdf>

¹⁵ Зиновьева, Е.С. Феминистская лингвистика в контексте постмодернистской философии: [Электронный ресурс] // – Ярославль: Верхневолжский филологический Вестник, – 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/feministskaya-lingvistika-v-kontekste-postmodernistskoy-filosofii>

¹⁶ Lakoff, R. Language and Women's place. / R.Lakoff. – New York: Harper and Row, 1975. – 115 p.; Lakoff, R. Language and Women's place. Text and commentaries (ed.: M.Bucholtz) 2004: [Electronic resource] // URL: https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/566290/mod_resource/content/1/Lakoff-Language%20and%20Womans%20Place_%20Text%20and%20Commentaries%202004%20red.pdf

¹⁷ Кириллина, А.В. Язык и пол (гендерная лингвистика): [Электронный ресурс] // – Москва: Открытые лекции МГПУ 2014-2015, – 5 марта, 2015. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tJQg35sg-4o>

¹⁸ Лакофф, Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Пер. с англ. И.Б.Шатуновского. – Москва: Языки славянской культуры, – 2004. – 792 с.; Кирилина, А.В. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. / А.В.Кирилина. – Москва: Росспэн, – 2004. – 252 с.

Bir sıra qəzet yazarlarının məhz bu ideyaların lehinə və ya əleyhinə fikir söyləməsi əsasında gender subdiskursunun formalaşdığını diqqətə alsaq, bu diskursun reallaşmasındakı gender məcazlaşmalarının ideya qaynaqları sırasında, məhz adıçəkilən nəzəriyyələrin yer aldığını təsbit etmiş olarıq. Dilin feministik tənqidi nəzəriyyəsi və onun müasir ingilisdilli qəzet diskursuna təsirinin tədqiqi çərçivəsində müəyyən edilmişdir ki, dilinin feministik tənqidi konsepsiyasının Avropa ictimai şüurunu və bu şüurun ən operativ inikasedici güzgüsü olan, cəmiyyət dəyişimlərinin ən dinamik barometri sayılan media diskursundakı təsirinin izlənməsi onu deməyə əsas verir ki, artıq qadınlarla bağlı aşağılayıcı, alçaldıcı söz və ifadələrə (o cümlədən, məcaz dil elementlərinə) yer verilməsi halları ciddi ictimai qınaq, siyasi korrektlik senzurası ilə qarşılaşır. Nümunəyə diqqət edək:

*“Women have fought to be called “women,” not “babes” or “dolls.”*¹⁹ Göründüyü kimi, burada qadınların “körpə” və ya “oyuncaq” anlamlarını ifadə edən məcaz dil elementləri vasitəsi kimi alternativ nominasiya (adlandırma) praktikasına etiraz edilir. Eləcə də I fəsil çərçivəsində gender dilçiliyinin müasir mərhələsinin ingilisdilli qəzet diskursuna təsiri izlənilmiş, konkret olaraq, radikal feminizm²⁰, trans ekstremizm ideyaları əsnasında meydana çıxan gender məcazlaşmalarının missiya və mahiyyəti dəyərləndirilmişdir. Dilin gender planlaşdırması tendensiyalarının ingilisdilli qəzet diskursundakı inikas özəlliklərinin təhlili çərçivəsində müəyyən edilmişdir ki, dilin feministik tənqidi ideyalarının ingilisdilli qəzet diskursunun ən dərin qatlarınadək sirayət etməsinin parlaq örnəyi kimi, qadın yazarların qadına yönəlik addressiv variantları sırasında hətta peyorativ leksikanın işləkliyini məqbul hesab etdikləri halda, gender asimmetriyasını əks etdirən məcaz dil elementlərinin istifadəsinə qəti dözümsüzlüyünü nümunə kimi göstərə bilərik. *“You*

---

¹⁹ Are ‘Women’ Being Erased?: [Electronic resource] // The New York Times, – 9 July, – 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/07/09/opinion/letters/women-erased.html>

²⁰ Кирилина, А.В., Гаранович, М.В. Гендер и гендерная лингвистика на рубеже третьего тысячелетия // Научные редакторы: А.В.Кирилина; М.В.Гаранович. – М.: Издательский Дом ЯСК, – 2022. – с.7-58

can call me a girl, a hoor, a lady, preferably not a bitch – just never let me hear you use the word babe.”²¹

Nümunədən də məlum olduğu kimi, feminist qadın jurnalistlər dilin feministik tənqidinin təsiri ilə qadınlar daha öncələr əzizləmə məcazlaşması kimi qəbul edilən müraciət formalarını təhqir kimi dəyərləndirirlər.

Bu fəsil çərçivəsində həmçinin aparıcı müasir gender ideoloqlarından sayılan C.Batlerin performativ gender nəzəriyyəsi²² təhlil edilmiş və onun ingilisdilli qəzet diskursunun məcaz dil elementləri vokabulyarının yönləndirilməsində, yeni gender evfemizmlərinin formalaşmasında, habelə gender neytrallığına malik dil formatının ərsəyə gəlməsindəki müstəsna rolu araşdırılmışdır. Məlum olmuşdur ki, bu əsasda ortaya çıxan kvir ideologiyası gender anlayışlarının yenilənməsinə yol açmış və deməli, bunun məntiqi davamı olaraq, yeni gender evfemizmlərinin ərsəyə gəlməsini şərtləndirmişdir. Həmin yeni gender terminologiyasının ilkin yaranma və müzakirə platformları sırasında ingilisdilli qəzet diskursunun yer alması bir sıra maraqlı məqamların ortaya çıxmasını mümkün etmişdir. “*Appealing to their heterosexual sisters to get rid of men "from your beds and your heads", they started a debate, which reached its height in 1981 with the publication of an infamous booklet, Love Your **Enemy**?*”²³. Göründüyü kimi, bu nümunədə də həm metafor mahiyyətli məcaz dil elementindən yararlanıldığını, habelə hiperbola (şişirtmə) xarakterli metaforikləşmədən istifadə edildiyini görürük. Onu da qeyd edək ki, radikal feminizmin, bir növ,

---

²¹ Bathurst, B. Just call me ...: [Electronic resource] // The Guardian. – 2003, 4 July. URL: <https://www.theguardian.com/world/2003/jul/04/gender.uk1>

²² Butler, J. Why is the idea of ‘gender’ provoking backlash the world over?: [Electronic resource] // The Guardian, – 2021, 23 October. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/commentisfree/2021/oct/23/judith-butler-gender-ideology-backlash>; Батлер Дж. Гендерное беспокойство // – Минск: Антология гендерной теории. – Минск: Пропилей, – 2000. – с.297-346.; Батлер, Дж. Заметки к перформативной теории собрания: [Электронный ресурс] / URL:

https://www.academia.edu/36848086/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8B_%D1%85%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%BA%D0

²³ Bindel, J. My sexual revolution // The Guardian. – 2009, 30 January. URL: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2009/jan/30/women-gayrights>

uzantısı, fəsadı olaraq meydana çıxan radikal leşbiyanlıq və ya siyasi leşbiyanlıq ideyaları Şeyla Ceffrisin “*Düşməni Sevmək?...*” (1981) əssəsində cəmiyyətə təqdim olundu və sonra müəllifin digər əsərlərində müxtəlif aspektlərdən işıqlandırılmaqda davam etdi²⁴.

Dissertasiya işinin “**Gender anlayışlarının sosial şərtləndirməsi və onların qəzet diskursunda pragmatik məramlarla məcaz formatında təqdimatı**” adlanan II fəslində ilk olaraq, yeni gender anlayışlarının verbal reallaşmasını mümkün edən məcaz dil elementləri dəyərləndirilmiş və həmin neologizmlərin işlənmə mövqeləri, yaranma şəraiti araşdırılmışdır. Bu əsnada ingilisdilli qəzet diskursunda ərsəyə gəlmiş gender məcazlaşmalarında olan #MeToo neologizmi və onun formalalaşdırdığı geniş semantik sahə araşdırılmışdır. Təsbit edilmişdir ki, #MeToo subdiskursu multidiskursiv mahiyyət kəsb etməklə həm qəzet, həm də sosial media diskurslarının xarakterik özəlliklərini ehtiva edir ki, bu da onun diskursiv reallaşma mexanizmlərinə aşkar şəkildə sirayət etmişdir. S. De Benediktis, Ş.Orqad, C.Rottenberq və başqalarının apardıqları təhlillər əsasında məlum olur ki, ilk olaraq sosial media məkanında formalaşan bu subdiskurs (konkret desək, 15 oktyabr 2017-ci ildə məşhur Hollivud ulduzu Alissa Milanonun Twitter hesabında yer almış mətn və həştəqdən yol alan hərəkət) zamanla yüzlərlə dünya KİV-ində, o cümlədən aparıcı ingilisdilli qəzətlərdən olan *The Guardian*, *The Independent*, *Daily Mail*, *Sunday Times*, *Times*, *The Daily Telegraph* və s. bu kimi məşhur mətbu orqanlarının gündəmini müəyyənləşdirmişdir²⁵.

S.İlyas öz araşdırmasında #Metoo üç mərhələdə fərqli işarəvi özəllik, subdiskurs mahiyyəti sərgilədiyini qeyd etmiş və 1) ilk olaraq, yaranan ajiotaj dönməində istifadə olunan məcaz dil elementlərinin; 2) növbəti dönmədə dəyişimə məruz qaldığını və bu hərəkəta marağın azaldığı son dönmələrdə isə demək olar ki, tam

---

²⁴ Jeffreys, Sh. *Gender Hurts: A feminist analysis of the politics of transgenderism*, / Sh.Jeffreys – London – New York: Routledge, – 2014. – 225 p.

²⁵ De Benedictis, S., Orgad, Sh., Rottenberg, C. #MeToo, popular feminism and the news: A content analysis of UK newspaper coverage: [Electronic resource] // URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367549419856831>

fərqli mahiyyət kəsb etdiyini bildirmişdi²⁶. #Metoo subdiskursunda bilavasitə məcaz dil elementlərinin təbiəti özəlliklərini təhlil etmiş J.Sibulskinenin qeyd etdiyinə görə, bu subdiskurs çərçivəsində eyniadlı konseptin diskursiv reallaşmasında metaforlar müstəsna rol oynamış və bu zaman gender ayrı-seçkiliyi semantikasının qabarıq təqdim edilməsi, onun fəsadlarının ağırlığının oxuculara bütün əyaniliyi ilə çatdırılması məqsədilə həmin metaforlarda fiziki güc elementləri ilə assosiasiyalara xüsusi üstünlük verilmişdir. Dilçi bu sırada idarəolunmaz su kütlələri ilə (məsələn, daşqın, tayfun, sunami və s. – M.M.), çovğunla, habelə təhlükəli odla bənzətmə və assosiasiyalara daha çox üstünlük verildiyinə diqqət çəkmişdi. Bununla belə, tədqiqatçı bənzətmələrin özlərinin nə dərəcədə təhlükəli assosiasiyalara istinad etməsinə baxmayaraq, son nəticədə pozitiv məramı kökləndiyini, yəni gender ayrı-seçkiliyi ilə bağlı beyinlərdə, qəlibləşmiş düşüncə formatlarında fırtına, silkələnmə yaradılması mesajının verilməsinə kökləndiyini də vurğulamışdır²⁷. #Metoo subdiskursunda aktiv işləklilik nümayiş etdirən bəzi məcaz dil elementlərinə nəzər salaq:

*‘We warn each other’: how casting-couch culture endures in Hollywood...The casting couch-type behaviours that Hampton has either experienced personally ... to sexist casting-call character breakdowns that focus primarily on looks, and the notorious “body check”*²⁸.

#MeToo hərəkətinə start vermiş cinsi zorakılıq, seksual təcavüz faktlarının ifşası ilə bağlı xəbərlərdə yer alan və ümumən, #MeToo subdiskursu çərçivəsində ən yüksək işlənmə tezliyi nümayiş etdirən

---

²⁶ İlyas, S. The Semiotic Use of Language in the #Metoo Movement: A Multimodal Discourse Analysis: [Electronic resource] // Hayatian Journal of Linguistics and Literature, – 2021. Volume 5, No. 1. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4008477

²⁷ Cibulskienė J. Cross-linguistic Metaphorical Representation of the #MeToo Movement: Communicating Attitudes: [Electronic resource] URL: // <https://www.redalyc.org/journal/6944/694474400004/html/>

²⁸ Jones E.E. ‘We warn each other’: how casting-couch culture endures in Hollywood: [Electronic resource] // The Guardian. – 2017, 18 July. URL: <https://www.theguardian.com/film/2017/jul/18/how-casting-couch-culture-endures-in-hollywood>

məcəz dil elementlərindən olan *casting couch* “divan kastinqi” evfemizmi əslində, seksual zorakılığın və ya istismarın evfemistik şəkildə, dolayı şəkildə, vizuallaşdırılmış informasiyanın məcazi anlam ifadə etməklə yüklənməsi əsasında meydana gəlmişdir. Belə ki, divan kastinqi frazeologizminin məna yükü kino sənayesi bossunun və ümumiyyətlə, əyləncə seqmenti rəhbərinin ofisindəki divanda aparılan kastinqi (yəni aktyor heyətinə seçimi, rol üçün seçimin arzuolunmaz növünü) ifadə edir. Bu seçim zamanı karyerasının başlanğıcında olan aktrisa öz seksual xidmətləri müqabilində arzusunda olan iş təklifini əldə edir, xəyalındakı rolunu oynamaq fürsətini qazanır.

“The New York Times” qəzeti səhifələrində yer alan və bilavasitə #MeToo subdiskursuna aid olan bir məqalədə səsləndirilən bu fikirlərdə “*casting couch*” evfemizminin, əslində onilliklərdən bəri məlum olan pərdəarxası utancın evfemizm olduğu etiraf edilir və eyni zamanda, elə həmin kontekstdə, disfemizm vasitəsilə həmin intim münasibətlərin mahiyyəti də ifşa edilir. Məhz bu kontekst çərçivəsində “*a star is born*” – allüzial ifadəsinin neqativ anlamı da ortaya çıxmış olur. Xatırladaq ki, “*A star is born!*” – ifadəsi #MeToo hərəkətinə təkan vermiş silsilə ifşalara qədər demək olar ki, istisnasız olaraq, müsbət anlamda başa düşülürdü. Belə ki, bu allüziya müəyyən uğurlu film və ya tamaşa sayəsində qəfil şəkildə populyarlıq əldə edən, ulduz statusuna qovuşan şəxsin uğur yolunun qısa səciyyələndirməsini ehtiva edirdi. Hətta eyniadlı məşhur Hollivud filmlərində oxşar süjet gedişatları da “*A star is born!*” – ifadəsinin müvafiq konsituasiyaya işarə, eyham etdiyini söyləməyə əsas verir. Lakin #MeToo hərəkəti kontekstində üzə çıxan həqiqətlər bir çox ulduzun doğrulmasında utancverici divan kastinqlərinin yer aldığını ortaya qoyduğundan, artıq hal-hazırda *A star is born!* – müəyyən mənada kinayə semantikasını əks etdirən və bir qisim kontekstlərə görə, neqativ anlam əks etdirən allüziya vahidi kimi də nəzərdən keçirilir. “*Is ‘A Star is Born’ a failure in the #MeToo era? In a still unravelling post #metoo era, the film fails to problematise the question of gender ...*”²⁹

---

²⁹ Is ‘A Star is Born’ a failure in the #MeToo era?: [Electronic resource] / URL: <https://www.broadagenda.com.au/2018/is-a-star-is-born-a-failure-in-the-metoo-era/>

Nümunədən də aydın şəkildə göründüyü kimi, *A Star is Born* allüziya mahiyyətli məcaz dil elementinin post#MeToo erasında artıq daha öncəki pozitiv anlamda qavranılmayacağı, daha fərqli konsituasiyalara eyhamı əks etdirdiyindən bir növ, ambivalent semantika əks etdirəcəyi etiraf edilir.

#MeToo allüziv vahidinin praqmatik aspektdən dəyərləndirilməsinə həsr olunmuş bölümdə qeyd edilir ki, məcaz dil elementlərinin təqdim etdiyi kod informasiya sanki aysberqin görünən tərəfi kimi informasiyanı qəbul edən tərəflərdə müəyyən assosiasiyalara yol açır ki, bu da məqam mətndəki anlamla qavranılan və interpretasiya edilən anlam arasındakı koqnitiv bələdçiliyə, müşayiətçiliyə xidmət edir. İnformasiyanın ötürülməsi və qəbul edilməsinin bilateral proses olması gerçəkliyindən çıxış edərək qeyd edək ki, məcaz dil elementlərinin başlıca rolu kontekstual informasiyanın resipiyentin fon bilikləri paradiqmasındakı assosiativ informasiya kataloqundakı müvafiq məlumat bazası ilə əlaqələndirməsini təmin etməkdir. Klişeləşmiş yanaşmaya görə, məcaz dil elementlərinin daha çox bədii mətnlər üçün səciyyəvi olması öngörüşünün ziddinə olaraq, müasir tədqiqatlarda ortaya qoyulan reallıq bu nitq fiqurlarının (və ya bədii fiqurların) ingilisdilli media diskursunda yüksək işlənmə tezliyi nümayiş etdirdiyini leksik-statistik hesablama metodu əsasında sübuta yetirməkdədir.

Xüsusilə son dövrlər informasiya mübadiləsinin flaqmanlığının sosial media sahəsinə keçməsi, o cümlədən də aparıcı KİV-lərin özlərinin də sosial media rutininə uyğun gələn, sosial media xəbərçiliyinin labüd etdiyi məlumat ötürücülüüyü formatını mənimsədiyindən, bir çox hallarda qəzet-media diskursu ilə sosial media diskursu arasında kəskin sədlərin aradan qalxdığını görürük. Bu diskursiv kontominasiya məqamı özünü ən əyani və ən parlaq şəkildə məcaz dil elementlərinin asanlıqla həm real, həm də virtual məkan formatında eyni aktualılıqda və eyni işləklidə təzahür tapmasında ortaya çıxır. Belə ki, bir çox hallarda sosial mediada formalaşan məcaz dil elementləri tez bir zamanda qəzet diskursunun aktual konseptlərini formalaşdırmış olur və eyni zamanda da tam əks proses gerçəkləşə bilər: qəzet mediasında ifadə tapan məcaz dil

elementi sosial media gündəmini formalaşdırmış olur. Bu baxımdan gender ayrı-seçkiliyinin islahını hədəf alan, cinsi istismar hallarını ifşasını ehtiva edən, habelə növbəti mərhələdə feminizm ideyalarının təlqin və təbliğini önəmsəyən yanaşmanın formalaşmasını planlayan #Metoo hərəkəti və fenomeni xüsusi maraq doğurur. Bu fenomen zəminində formalaşmış eyniadlı subdiskurs və konsept çox sayda gender metaforlarının, ümumilikdə məcaz dil elementlərinin qəzet diskursunda intensiv şəkildə istifadəsinə yol açmışdır. Məlum olduğuna görə, ABŞ-nin o dönm üçün, yəni, təxminən 2016-2017-ci illər üçün, ən böyük kino sənayesi maqnatlarından sayılan Harvi Vaynşteynin cinsi istismar, gender ayrı-seçkiliyi zəminindəki cinayətkar fəaliyyətləri ilə bağlı yaranan ictimai qınaq fenomeni tez bir zamanda sosial media sərhədlərini aşaraq ABŞ siyasi-ictimai həyatının gündəm formalaşdıran faktoruna çevrilmişdi.

“İngilisdilli qəzet diskursunda gender məcazlaşmalarının sosio-praqmatik şərtlənməsi” adlanan III fəsil çərçivəsində ilk olaraq, gender metaforlarının yaranmasında prototip amilinin rolu dəyərləndirilmişdir. Məlum olmuşdur ki, E.Roşun müəllifi olduğu prototip nəzəriyyəsi koqnitiv psixologiyada ərsəyə gəldikdən sonra müvəffəqiyyətlə dilçilik tərəfindən, xüsusilə də koqnitiv dilçilik (xüsusilə də koqnitiv semantika) araşdırmalar sahəsi tərəfindən əxz edilib inkişaf etdirilmişdi³⁰. Konkret olaraq, gender stereotiplərindən törəyən metaforikləşmələrin ərsəyə gəlməsində prototiplik əmsalının rolunun dəyərləndirilməsi bir sıra linqvistik tədqiqatların maraq dairəsini də təşkil etmişdi³¹. Prototiplik əsasında meydana çıxan metaforikləşmələrdə müəyyən ortaq sinif, kateqorial əlamətlər müşahidə edilsə də, onların heç də hamısında eyni göstəricilərin, əlamət və xüsusiyyətlərin yer alması labüd deyil. Bu kimi hallar məcazi terminoloji nominasiya ilə ailə ortaqlığı kimi dəyərləndirilir³². Burada qadına aid olan stereotiplərdə tam eyniyyət

³⁰ Lakoff, G. Hedges: A study in meaning criteria and the logic of fuzzy concepts // – Chicago: Papers from the regional meeting of the Chicago linguistic society. – 1972. V. 8., – p.458-508

³¹ Sitto-Kaunda, K., Davis, C. Hidden figures: reframing gender prototyping from a communication science perspective: [Electronic resource] //Agenda, – 2020, № 34 (1), –p.1-12

³² Naime, J.S. Psychology. / J.S.Naime. – Belmont: Wadsworth, – 2009. – p.291

olmasa da, onlardan törəyən metaforlarda müəyyən ortaqlaşan, kateqorial ümumilik yaradan əlamətlər yer almalıdır, əks halda ortaq prototiplik sinifləndirməsindən söhbət gedə bilməzdi. Məsələn, ingilisdilli qəzet diskursunda qadına aid prototipikləşmə əmsallı məcazlaşmalar sırasında “like a lady” (ledi kimi, xanım kimi olmaq, yəni kübar davranış sərgiləmək), “like a girl” (qız kimi olmaq, yəni femin özəlliklərə sahib olmaq), “being Lolita, be like Lolita” (Lolita kimi olmaq, yəni azyaşlı olmaqla yaşlı kişi cinsi nümayəndələrin seksual diqqət və marağına səbəb olmaq, hətta bu maraqdan yararlanmaq, onu istifadə edib yönləndirmək), “Stifler’s mom” (Stiflerin anası, yəni azyaşlı gənc oğlanlara seksual maraq göstərən orta yaşlı qadın, yeniyetmə oğul anası – ümumiləşdirilmiş obrazı) və s. bu kimi məcazlaşmaları qadına aid stereotipləşmələrə aid edə bilsək də, onlar arasında sinfi semantik qradasiyanın mövcudluğunu diqqətdən kənar qoya bilmərik.

Nümunələrə diqqət edək:

“Look like a girl. Act like a lady. Think like a man. Work like a boss.”; “First up, “look like a girl”. ... From the age of about 12 I looked far too much like a woman...”³³.

Habelə bu bölüm çərçivəsində praqmatik məramların şərtləndirməsi ilə daim yenilənən gender terminologiyasının bir sıra nəzəri xüsusiyyətləri ümumiləşdirmə əsaslı təhlil edilmişdir. Məlum olmuşdur ki, ingilisdilli qəzet diskursunda mütəmadi şəkildə yeni gender terminologiyasının ərsəyə gəlməsi hər yeni evfemizmin zamanla özünün evfemistik praqmatik mahiyyətini itirməsi sayəsində baş verir. Bu kimi halların nəzəri ümumiləşdirməsindən çıxış edən alimlərin³⁴ ortaya qoyduqları evfemizmlərin qaçış yolu nəzəriyyəsi bu davamedici prosesin bilvasitə praqmatika ilə şərtləndiyini əsaslandırmışdır. Konkret olaraq, gender məcazlaşmalarının – gender

---

³³ Minter, H. Bic advertising: look like a girl, market your company like a 1970s misogynist: [Electronic resource] // The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/women-in-leadership/2015/aug/12/bic-advertising-look-like-a-girl-market-your-company-like-a-1970s-misogynist>

³⁴ Sales, R.J. Vest welcomes frosh; Prof. Pinker derides 'euphemism treadmill': [Electronic resource] // MIT News | Massachusetts Institute of Technology, – 2001, 29 August. URL: <https://news.mit.edu/2001/vest-welcomes-frosh-prof-pinker-derides-euphemism-treadmill>

evfemizmlərinin təhlili əsnasında belə nəticəyə gəlmək mümkün olur ki, hər yeni neologizm zamanla özünün anlam yumşaldılması, mənanın daha tolerant səslənişi missiyasını (praqmatik məramını) yerinə yetirməkdə çətinlik çəkir, nəticədə hər dəfə daha yeni evfemistik-neologizmin ortaya çıxması ehtiyacı yaranır.

İngilisdilli qəzet diskursunda gender neytrallığına xidmət edən məcaz dil elementlərinin təhlili çərçivəsində məlum olur ki, qəzet diskursu özünün operativ əks etdirmə potensialı ilə cəmiyyətdə baş verən prosesləri anındaca işıqlandırmaq xüsusiyyətinə malikdir. Bu mənada əminliklə demək olar ki, məhz qəzet diskursu müasir sosial media diskursu qədər cəmiyyətin sosial, ictimai, mental, siyasi, ideoloji və s. dəyişimlərinin izlənməsi üçün ən mötəbər informasiya bazası, mənbə resurslarından sayıla bilər. Əgər nəzərə alsaq ki, siyasi korrektlik doktrininin yüksək səviyyədə izlənilməsi, hətta ifrata varacaq səviyyədə gender reveranslarının edildiyi Qərbi toplumunda, məhz media-qəzet diskursu bir sıra gender stereotiplərinin təsbiti və təhlili üçün maraqlı material təqdim edir. Fikirlərin dolayı ifadəsi, müəyyən etik məramların əsas götürülməsi və ya kobud səslənişdən qaçmaq istəyi, bəzi hallarda isə müəllifin öz yaradıcı istedadını nümayiş etdirmək həvəsi gender stereotiplərinin məcazlaşmalar qılfında təqdim olunmasına yol açır.

Gender stereotiplərinin dildə ifadə potensialını araşdırmış R.Kokko və F.Ervasın da haqlı olaraq vurğuladıqları kimi, gender stereotiplərinin məcaz dil elementləri ilə ifadəsi tendensiyasında cəmiyyətdaxili konvensionallıq şərtləri mühüm rol oynayır³⁵. Müasir dilçilik araşdırmalarında bu kimi yeni nəsillər evfemizmləri, neologizmləri, ümumən gender-neytrallığın bərqərar olmasına xidmət edən dil vahidlərini tədqiq edən yeni istiqamət Kvirlinqvistikası (Queer Linguistics) adlanır və hal-hazırda Qərbi cəmiyyətinin tələblərinə qarşılıq verərək bu linqvistik araşdırma

---

³⁵ Cocco, R., Ervas, F. Gender Stereotypes and Figurative Language Comprehension: [Electronic resource] // Making Sense of Gender, Sex, Race and the Family, Edited by E.Casetta, V.Tripodi, Issue 22 – September 2012, – p.43-56. URL:

https://www.academia.edu/2313384/Gender_Stereotypes_and_Figurative_Language_Comprehension_with_R_Cocco

istiqamətinin intensiv inkişafda olduğunu görmək olar³⁶. Nümunəyə diqqət edək:

*“Get ready for terms like “mum” and “dad” and “mother” and “father” to be officially phased out. It's now “parent one” and “parent two” – and even “parent three”*³⁷.

Gender neytrallığının təşviq etdiyi yeni terminologiya özlüyündə evfemistik mahiyyətli vahidlərlə zəngin olduğu kimi, eyni zamanda ingilisdilli qəzet diskursunda fərqli okkazional mahiyyətli kvazi-evfemizmlərin yaranmasına da yol açır.

Dissertasiya işi çərçivəsində aparılan tədqiqatlar aşağıdakı elmi ümumiləşdirmə və **nəticələrin** əldə edilməsinə imkan vermişdi:

– Təhlillərimiz gender dilçiliyinin periodlaşmasının (mərhələləşməsinin) dörd mərhələsini fərqləndirməyə imkan vermişdir: 1) qrammatik formalizm dövrü; 2) gender münasibətlərinə baxış bucağının dəyişməsi və ya androsentrikliyin ifşası periodu; 3) dilin feministik tənqidi mərhələsi və ya gender stereotiplərinə qarşı əks-həmlə periodu; 4) gender neytrallığının təşviqi və kvir ideologiyasının dilə təsirinin tədqiqi periodu.

– Gender dilçiliyinin inkişafı dinamikasının izlənilməsi bu inkişafın mütləq şəkildə ingilisdilli qəzet diskursunda təzahür tapdığını söyləməyə imkan verir. Belə ki, qəzet diskursu cəmiyyətdə baş verən dinamik dəyişimlərə ən operativ reaksiya verən sosial institutu təzahür etdirdiyindən gender ideologiyasındakı təkamül və dəyişikliklər mütləq şəkildə qəzet diskursunun müzakirə obyektinə çevrilir və ya birbaşa qəzet diskursu çərçivəsində formalaşma mərhələsini yaşayır.

– Gender dilçiliyinin inkişaf dinamikasının qəzet diskursu materialları əsasında təhlili onu da deməyə imkan verir ki, gender dilçiliyinin ortaya qoyduğu zərurət çərçivəsində qəzet diskursu

---

³⁶ Waghorn, A. Mother's milk?: [Electronic resource] / Degree Project, Dalarna University, – 2022. – 74 p. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1677848/FULLTEXT01.pdf>

³⁷ O'brien, S. Why we should drop mum and dad on official documents: [Electronic resource] // Herald Sun. – 2022, 15 April. URL: <https://www.heraldsun.com.au/news/opinion/susie-obrien/why-we-should-drop-mum-and-dad-on-official-documents/news-story/f08290f1e8954a56243cee5b59c8bf3f>

müvafiq gender məcazlaşmaları ilə zənginləşmiş və eləcə də zamanla qəzet diskursu həmin məcazlaşmaları ümumən cəmiyyət həyatına, toplumun digər institusional diskurslarına qazandırmışdır.

– Gender dilçiliyinin inkişafında mühüm xidmətləri olan R.Lakoff, L.Puş, C.Batler və bir çox başqalarının ideyaları ingilisdilli qəzet diskursu çərçivəsində gender subdiskursunun müasir vəziyyətinin şakillənməsində müstəsna rol oynamışdır. Bu ideyalar istər qəzet səhifələrində geniş müzakirələrə yol açması baxımından, istərsə də həmin əsasda çox sayda məcaz dil elementləri yaradılması baxımından xüsusi əhəmiyyət və maraq kəsb edir.

– Gender anlayışlarının sosial şərtləndirilməsi kontekstində ingilisdilli qəzet diskursunda yer alan məcazlaşmaların praqmatik məramlarının təhlili belə nəticəyə gəlməyə imkan vermişdir ki, institusional diskurs olması etibarını ilə cəmiyyət həyatında dəyişimlərdən asılı olan, ideoloji meystrimə bir növ tabe olan, media trendləri əks etdirən qəzet diskursu çox dəyişkən və yenilikçi məcazlaşma potensialına malikdir. Son illər sosial media fenomeninin aktualıq qazanması isə ictimai fikirdə baş verən dəyişimlərin metaforik bir dillə qəzet diskursunda təcəssüm tapmasını da labüdləşdirmişdir.

– Cəmiyyət daxilində gender münasibətlərinə dəyişən yanaşma, gender stereotipləri ilə mübarizə ideologiyasının aktuallaşması, habelə yeni kvir ideologiyasının toplum həyatının sosial, hüquqi, psixoloji normalarını tənziqləmək üzrə olması, labüd olaraq, müəyyən praqmatik məramları işə salmışdır. Nəticədə ingilisdilli qəzet diskursunda gender ayrı-seçkiliyini ifşa edən, toksik maskulinliklə mübarizə aparan çox sayda yeni məcazlaşmalar yaranmışdır.

– Son iki onillikdə ingilisdilli qəzet diskursunda gender məcazlaşmalarının zənginləşməsində sosial media faktorunun mühüm yer tutmağa başlamasının əyani təsdiqi kimi, #MeToo həşteqi və həşteq altında formalaşmış lokal gender subdiskursunu nümunə gətirmək olar. Məhz həmin subdiskurs “mən də” anlamını verən ifadənin bütöv bir hipermətnə, hətta subdiskursa və ya mikrokonseptə göndərmə mahiyyətli məcazlaşma (allüziya) kimi formalaşmasını mümkün etmişdir.

– İngilisdilli qəzet diskurunda gender məcazlaşmalarının sosial və linqvokulturoloji şərtləndirməsinin təhlili çərçivəsində həm bilavasitə ingilisdilli ölkələrdəki media iyerarxiyasının təsiri araşdırılmış, həm də qeyri-ingilisdilli toplumlarda işıq üzü görən ingilisdilli qəzet diskursundakı gender məcazlaşmalarının linqvokulturoloji aspektdən dəyərləndirməsi aparılmışdır. Belə nəticəyə gəlinmişdir ki, ingilisdilli qəzet diskursunda işlədilən məcazlaşmaların təbiəti və mahiyyəti bilavasitə həmin məcazlaşmaların yer aldığı qəzetin media iyerarxiyasında yeri və mövqeyi ilə şərtlənir. Belə ki, tabloid mahiyyətli qəzetlərdə gender məcazlaşmaların işləkliyi daha yüksək səviyyədə təmsil olunduğu halda, elitər mətbuat kimi dəyərləndirilən nəşrlərdə müəyyən idiosstil seçkinliyi müşahidə edilir.

– Gender metaforlarının yaranmasında prototip amilinin rolunun təhlili kontekstində belə nəticəyə gəlmək olar ki, koqnitiv psixologiya sahəsində formalaşmış olan, daha sonralar isə filoloji araşdırmalara keçid etmiş prototip nəzəriyyəsi bu və ya digər anlayışın, o cümlədən məcazlaşmanın müəyyən prototip obraza söykəndiyini, bu əsasda müvafiq semantik şaxələnmələr törədə bildiyini ortaya qoymuşdur.

– İngilisdilli qəzet diskursunda gender neytrallığına xidmət edən məcaz dil elementlərinin təhlili əsasında belə nəticəyə gəlmək olar ki, son dövrlərdə kvir ideologiyasının Qərb siyasi-ictimai həyatında aparıcı mövqelər əldə etməsi onun (kvir ideologiyasının) aparıcı müddəalarını ideoloji doktrin səviyyəsinə qaldırmışdır. Nəticədə gender neytrallığına xidmət edən və bu istiqamətli siyasi korrektliyi təmin edən bir çox evfemistik termin və ifadələr meydana gəlmişdir.

– Gender neytrallığına xidmət edən, ümumiyyətlə, gender mahiyyətli evfemizmlərin daimi dəyişkənliyi və permanent şəkildə (davamlı şəkildə, aramsız olaraq) yeniləri ilə əvəz olunmasını təhlil edərkən, biz bu situasiyanın praqmatik əsaslandırması olması qənaətini əldə etmişik. Məlum olmuşdur ki, evfemizmlərin qaçış yolu kimi (*Euphemism Treadmill*) səciyyələndirilən daimi yenilənmə prosesi Allan-Berric qanununa görə, insan psixologiyasının özəlliyi ilə şərtlənir. Belə ki, zamanla insanlar istənilən evfemizmin

semantikasının neytrallaşdırılmasına nail olur və bu səbəbdən də yeni evfemistik məcazlaşma yaratmaq ehtiyacı ilə üzləşirlər. Bu səbəbdən də bir sıra gender məcazlaşmaları zamanla daha yeni gender mahiyyətli evfemizmlərlə əvəzlənirlər.

– Qeyri-ingilisdilli toplumlarda nəşr edilən ingilisdilli qəzetlərdə yer alan gender məcazlaşmalarının müqayisəli təhlili əsnasında belə nəticə əldə edilmişdir ki, bu qrup mətbuat orqanlarında gender metaforlarının işləkliyi eyni dərəcədə yüksək səviyyədə təmsil olunmamışdır. Bunun ilkin səbəbi kimi, yazarların və oxucuların ingilis dili daşıyıcı olmaması faktoru qeyd edilə bilər. Belə ki, ilkin əsasda ingilis dili daşıyıcı olmayan toplum bu dildə kodlaşmış fon bilikləri informasiyasına dərindən bələd olmaya bilər.

Dissertasiya işinin əsas məzmunu, tədqiqat nəticəsində müdafiəyə çıxarılmış müddəalar, habelə hər üç fəsil çərçivəsində aparılan araşdırmaların nəticələri və bu əsnada əldə edilmiş elmi ümumiləşdirmələr iddiaçının aşağıdakı təqdim olunan siyahıdakı elmi məqalə və tezislərində nəşr edilmişdir:

1. Gender mahiyyətli bir məcaz dil elementi haqqında (İngilis diskursunda #MeToo allyuziv vahidi) // – Bakı: Bakı Dövlət Universiteti, Dil və Ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, – 2023. № 3(123) – s.25-28.
2. #MeToo mikrokonsepti və ona daxil olan məcaz dil elementləri haqqında (ingilisdilli qəzet diskursunda gender ayrı-seçkiliyi konsepti fonunda) // – Bakı: AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2024. № 2, – s.286-293.
3. Gender dilçiliyində androsentrizmin ifşası və onun müasir ingilisdilli qəzet diskursuna təsiri (məcaz dil elementlərinə nəzərən) // –Bakı: AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2024. № 6, – s.65-73.
4. İngilisdilli qəzet diskursunda dilin feministik tənqidi ideyalarının inikasını (Addressiv məcaz dil elementlərinin təmsalında) // Gənc Tədqiqatçıların VII Respublika elmi konfransının materialları. – Bakı: Azərbaycan Universiteti, – 15 mart, – 2024, – s.277-279.

5. Gender identikliyinə yeni baxış – qlobal çağırış kimi: Cənubi Qafqaz media diskursunda məsələyə münasibət // “Cənubi Qafqaz yeni qlobal çağırışlar kontekstində” Beynəlxalq konfransı. – Bakı: Azərbaycan Universiteti, – 3 may, – 2024, – s.215-218.
6. Qloballaşan dünyada dillərin və mədəniyyətlərin dialoqunun yeni gender məcazlaşmalarının tirajlaşdırılmasına təsiri (mizoqonist – seksist anlayışlar) // “Heydər Əliyev: Multikulturalizm və tolerantlıq ideologiyası” VII Beynəlxalq elmi konfransı. – Bakı: Azərbaycan Dillər Universiteti, – 7 may, – 2024, – s.117-119.
7. İngilisdilli qəzet diskursunda gender asimetriyasının məcaz dil elementləri ilə ifadəsi // – Bakı: AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2024. №9, – s.173-181.
8. The ‘escape route’ of euphemisms – a factor contributing to the ongoing renewal of Gender Metaphors in the Discourse of English-language newspapers // Міністерство Освіти і Науки України, Вчени Записки. Таврійського Національного Університету імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, – 2024. Том 35 (74), № 1, Part 1, – p.131-136.
9. О роли фактора прототипа в порождении гендерных метафор (по материалам англоязычного газетного дискурса) // Глобальные процессы и новые форматы Многостороннего сотрудничества в науке и образовании. Сборник научных трудов. – Россия, г. Казань: – август, – 2024, – с.133-135.
10. Toksik maskulinlik, radikal feminizm ideyalarının məcaz dil elementləri vasitəsilə ifadəsi (ingilisdilli qəzet diskursuna nəzərən) // – Bakı: ADU-nun Elmi xəbərləri (humanitar və ictimai elmlər), – 2025. №1, – s.63-69.
11. İngilisdilli qəzet diskursunun gender məcazlaşmalarının Azərbaycan media diskursuna təsiri // Gənc tədqiqatçıların VIII Respublika elmi konfransı. – Bakı: Azərbaycan Universiteti, – 14 mart, – 2025, – s.256-258.
12. Искусство и литература как база для создания гендерных метафор в англоязычном газетном дискурсе Британии и

США // «Российский государственный университет им. А.Н.Косыгина (Технологии. Дизайн. Искусство)» Институт славянской культуры. Междисциплинарные исследования в гуманитарных науках: медиальность, интермедиальность и постмедиальность в культуре и искусстве. III Международная научная конференция. – Москва: – 27-28 марта, – 2025, – с.106-111.

Dissertasiyanın müdafiəsi 30 oktyabr 2025-ci il tarixində saat 11:00-da Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ1014, Bakı şəhəri, Rəşid Behbudov küçəsi, 134.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dillər Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyası Azərbaycan Dillər Universitetinin rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 29 sentyabr 2025-ci il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 18.09.2025

Kağızın formatı: 60x84 1/16

Həcm: 37715 işarə

Tiraj: 100 nüsxə